

УДК: 005.332.7:668(477)

СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК СКЛАДОВОЇ ЧАСТИНИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЇЇ ТРАКТУВАННЯ

Череп Алла Василівна, декан економічного факультету, професор, д.е.н., Запорізький національний університет,

Лясковець Олексій Володимирович, аспірант кафедри фінансів та кредиту, Запорізький національний університет

Cherep Alla Vasylivna, Dean of The Faculty of Economics, Professor, Doctor of Economics, Zaporizhzhya National University

Lyaskovets Oleksiy Volodimirovich, post-graduate student Finance and credit department Zaporizhzhya national university

Cherep A., Lyaskovets O. The essence of economic security as an integral part of the activities of the enterprise and modern approaches to its interpretation

The article analyzes and reflects the opinions of the scientists who made a significant contribution to the study of the category of «economic security». Reviewed and summarized the approaches of foreign and domestic scientists to the definition of essence of economic safety with the definition of its advantages and disadvantages. Clarified the essence, main ideas, list of representatives of each approach. Proposed conceptual framework the essence of economic security, which is considered as a mechanism of security and control over the process of development in all spheres of activity, protection of interests of the enterprises from the negative impact of environmental factors. It is established that the main distinguishing feature of the proposed definition is taking into account the role of staff in the process of activity, common sense management decisions, neutralization of action of factors of the market environment, and create conditions for the development of not only businesses, but also the region as a whole.

Череп А. В., Лясковець О. В. Сутність економічної безпеки як складової частини діяльності підприємства та сучасні підходи до її трактування.

У статті проаналізовано та відображено думки вчених, які зробили вагомий внесок у дослідження категорії «економічна безпека». Розглянуто та узагальнено підходи зарубіжних та вітчизняних вчених до визначення сутності економічної безпеки з визначенням її переваг та недоліків. З'ясовано сутність, основні ідеї, перелік представників кожного підходу. Запропоновано понятійний апарат сутності економічної безпеки, який розглядається як механізм захищеності і контролю за процесом розвитку всіх сфер діяльності, захисту інтересів підприємств від негативної дії чинників оточуючого середовища. Встановлено, що основною відмінною ознакою запропонованого визначення є врахування ролі працівників в процесі діяльності, виваженість прийняття управлінських рішень, нейтралізація дії факторів ринкового середовища, а також створення умов для розвитку не лише підприємства, але й регіону в цілому.

Череп А.В., Лясковец А.В. Сущность экономической безопасности как составной части деятельности предприятия и современные подходы к ее трактовке

В статье проанализированы и отражены мнения ученых, которые сделали весомый вклад в исследование категории «экономическая безопасность». Рассмотрены и обобщены подходы зарубежных и отечественных ученых к определению сущности экономической безопасности с определением ее преимуществ и недостатков. Выяснено сущность, основные идеи, перечень представителей каждого подхода. Предложен понятийный аппарат сущности экономической безопасности, который рассматривается как механизм защищенности и контроля за процессом развития всех сфер деятельности, защиты интересов предприятий от негативного воздействия факторов окружающей среды. Установлено, что основным отличительным признаком предложенного определения является учет роли работников в процессе деятельности, взвешенность принятия управленческих решений, нейтрализация действия факторов рыночной среды, а также создания условий для развития не только предприятия, но и региона в целом.

Постановка проблеми. Розвиток та функціонування підприємств відбуваються за умов постійної дії факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, що значно впливає на кінцеві результати діяльності. Загалом загрози ринкового середовища здійснюють негативний вплив не лише на рівень фінансової стійкості, платоспроможності, конкурентоспроможності, якість продукції, але також впливають на функціонування, розвиток кожної сфери діяльності підприємства. Вагому роль у розвитку підприємства,

захисту його від ризиків ринкового середовища, розробці відповідних заходів щодо протидії виявленим чинникам відіграє економічна безпека. Тому виникає потреба у визначенні сутності, розробці, організації та налагодженні економічної безпеки на підприємствах машинобудування. Саме від рівня організації, розвитку економічної безпеки залежить стабільність розвитку не лише підприємства, але й регіону в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній та зарубіжній літературі наведено чимало підходів до визначення сутності та ролі економічної безпеки підприємства. Значний внесок у розвиток економічної безпеки здійснили такі вчені: С. Ф. Покропивний [9], Л. О. Філіпковська, О. О. Матвієнко [21], В. В. Белокуров [1], Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко [15], Д. Ковальов, Т. Сухоруков [13], В. Л. Тамбовцев [20], В. Л. Ортинський [10], О. А. Грунін, З. С. Варналій [7], Т. Б. Кузенко [16] та ін. Однак, не зважаючи на вагомий внесок вчених, відсутній єдиний підхід до трактування категорії «економічна безпека», в даному визначенні не враховано основні аспекти діяльності підприємств машинобудування.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Для нормального розвитку, процвітання підприємств машинобудування необхідно враховувати вплив факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, розробляти засоби захисту та протидії їх негативному впливу. Економічна безпека відіграє важливу роль у здійсненні зазначених дій, створює умови щодо стабільного розвитку підприємства та покращення його результатів в майбутньому. Проте, окремі питання щодо визначення сутності та ролі економічної безпеки на підприємствах залишаються невирішеними та потребують подальших розробок.

Мета статті. Метою є аналіз існуючих поглядів вчених, дослідження та узагальнення зарубіжних та вітчизняних підходів до визначення сутності категорії «економічна безпека», визначення переваг та недоліків, розгляд основних ідей кожного підходу, розробка авторського підходу до визначення сутності поняття економічна безпека.

Виклад основного матеріалу дослідження. Звичайно економічний розвиток створює можливості для подальшого процвітання підприємств машинобудування, налагодження фінансових показників діяльності, але у процесі діяльності підприємства зазнають постійного та непередбачуваного впливу чинників оточуючого середовища, які не завжди можна передбачити та спрогнозувати. Нестабільність політичної та економічної ситуації в країні зумовлюють виникнення значної частки внутрішніх та зовнішніх загроз та посилення їхнього впливу на результати фінансової діяльності підприємств машинобудування. Вплив чинників зовнішнього, а також внутрішнього середовища негативно позначається на організації та ефективності виробництва продукції, знижується рівень якості та конкурентоспроможності продукції, виплаті заробітної плати та мотивації персоналу та в кінцевому результаті погіршується імідж на міжнародному ринку. Тому, для визначення можливості запобігання, попередження негативного впливу чинників оточуючого середовища та забезпечення стабільності розвитку помітну роль відіграє економічна безпека підприємств.

У науковій літературі наведено чимало підходів зарубіжних та вітчизняних вчених до трактування категорії економічної безпеки підприємства. Серед вчених, які зробили вагомий внесок у дослідження даної категорії можна віднести: Г. В. Козаченко, А. Н. Ляшенко, В. Л. Безбожний [24], С. Ф. Покропивний [9], С. М. Ілляшенко [11], М. В. Фоміна [22], В. В. Белокуров [1], Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко [15], І. В. Ковальчук [14], Д. Ковальов, Т. Сухоруков [13], В. В. Шликов [23], В. Л. Тамбовцев [20], Л. О. Філіпковська, О. О. Матвієнко [21], В. Л. Ортинський [10], А. В. Кірієнко [3], О. А. Грунін, З. С. Варналій [7], Т. Б. Кузенко [16], Г. Б. Кляйнер, Р. М. Качалов та ін.

Існування великої кількості трактувань поняття економічна безпека зумовлює необхідність проведення ґрунтовного аналізу даного поняття. На думку Козаченко Г. В., Ляшенко А. Н., Безбожного В. Л. економічна безпека має захищати підприємство від

впливу існуючих загроз та сприяти успішному функціонуванню суб'єктів господарювання [24]. На думку Філіпковської Л. О., Матвієнко О. О. економічна безпека є способом досягнення поставлених цілей, очікуваних фінансових результатів діяльності та захисту від впливу факторів оточуючого середовища [21, с. 183].

Поряд з даними визначеннями Ортинський В. Л. [10] розглядав під економічною безпекою саме здатність підприємства розвиватися, отримувати бажаних результатів, уникати негативного впливу факторів оточуючого середовища та будь-яких економічних загроз та захищати від їх впливу процес виробництва, фінансового та соціального розвитку. Варто відзначити, що Кірієнко А. В. [3] дотримувався схожої точки зору та відзначав, що економічна безпека підприємства сприяє ефективному використанню ресурсів та можливостей у процесі діяльності, отриманню очікуваного прибутку, за якого рівень збитків та загроз діяльності є значно нижчим.

За результатами проведеного дослідження ми звернули увагу на те, що окрема група вчених, а саме Грунін О. А. [7, с. 12-13], Варналій З. С. [3], Кузенко Т. Б. [16], Ілляшенко С. Н. у своїх дослідженнях дотримувалися єдиної думки, що економічна безпека повинна базуватися саме на ефективності використання фінансових ресурсів на досліджуваних підприємствах. За таких обставин важливою передумовою стабільного розвитку було досягнення поставлених цілей, налагодження роботи всіх структурних підрозділів та конкурентної боротьби, економічний розвиток здійснювався у відповідності з обраною місією шляхом передбачення, попередження на послаблення впливу існуючих загроз внутрішнього та зовнішнього середовища.

Вивченням економічної безпеки як стану виробничої системи займалися З. Стаховяк [25], В. Тамбовцев [20], Ю. Лисенко. Сутність даного твердження полягала в тому, що розглядався стан діяльності підприємства за якого використовувалися методи з метою ліквідація та уникнення загроз зовнішнього середовища, відбувалося досягнення основних цілей діяльності та налагодження процесу функціонування.

Гапак Н. М., Дочинець І. В. поняття економічної безпеки підприємств розглядали, як можливість стійкого економічного розвитку, процвітання, налагодження процесу виробництва за умови зменшення та запобігання негативного впливу загроз ринкового середовища, взаємодії та соціального захисту працівників, підвищення рівня їх професіоналізму та зростання заробітної плати [4, с. 70].

У своїй статті Мельник О. О. [17, с. 98] як і інші автори дотримувався думки, що економічна безпека підприємства повинна забезпечити захист та усунути вплив негативних факторів ринкового середовища за умови ефективного використання наявних ресурсів, досягнення цілей розвитку, налагодженої роботи працівників та організації процесу виробництва. Крім того автор класифікував небезпеки та загрози для безпеки економічного розвитку та приділив особливу увагу саме зовнішнім та внутрішнім загрозам.

На думку Камлика М. І. ефективність розвитку, стійкість фінансового становища, платоспроможність, раціональність використання ресурсів, захист та протидія впливу факторів ринкового середовища забезпечуються за умови безпеки економічного розвитку підприємств [12, с. 9]. Група інших вчених Ніколаюк С. І., Никифорчук Д. Й. стверджували, що економічна безпека впливає на соціальний розвиток персоналу, покращення устаткування, науково-технічний прогрес, фінансову стабільність, мотивацію персоналу, атмосферу в колективі шляхом раціонального використання ресурсів, налагодження виробничого процесу [19, с. 15].

Економічна безпека підприємства повинна створювати сприятливі умови для функціонування підприємства, досягнення поставлених завдань та цілей, протидіяти загрозам внутрішнім та зовнішнім такої думки дотримується Могільний А. І. [18, с. 9], але інший вчений Бендіков Л. під економічною безпекою розуміє спосіб захисту від факторів зовнішнього та внутрішнього середовища виробничої, фінансової, інноваційної,

організаційної та кадрової сфер діяльності та стверджує, що економічні ризики зумовлені неефективною діяльністю органів державної влади [2, с. 15].

У працях Гладченко Т. Н. досить детально розкрито сутність економічної безпеки підприємства [6, с. 111-113]. Його трактування побудоване на тому, що важливу роль для економічної безпеки відіграють власники та персонал підприємства, оскільки саме адміністрація розробляє економічні, технічні, правові, організаційні, кадрові заходи з метою захисту від впливу нестабільного зовнішнього середовища.

Підприємство у процесі свого розвитку постійно діє та приймає важливі рішення для досягнення поставленої мети за умов постійного впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, за умов невизначеності та постійного ризику, за умов жорстокої конкурентної боротьби та запобігає настанню небажаних ситуацій і проблем. Такої думки щодо значення економічної безпеки для функціонування підприємств дотримувався Донець Л. І. та стверджував, що підприємство повинно вести конкурентну боротьбу, постійно виживати за наявності загроз та запобігати банкрутству [8, с. 19-20].

Гапак Н. М. у своїй статті детально проаналізував існуючі трактування поняття економічна безпека підприємств, та сформував власне визначення [5, с. 63]. Він додержувався подібної точки зору щодо трактування даного визначення, оскільки економічна безпека гарантує процвітання, розвиток, покращення умов праці та налагодження взаємовідносин персоналу, захист підприємств від впливу економічних ризиків та потребує контролю адміністрації підприємства.

Таким чином існують різні трактування сутності економічної безпеки, але слід також розглянути окремі підходи до визначення категорії економічна безпека.

Цікавою точки зору дотримується Покропивний С. Ф., який був представником ресурсно-функціонального підходу, на його думку економічна безпека повинна гарантувати покращення раціональності використання фінансових ресурсів, сприяти модернізації обладнання, покращення умов праці за умов постійного впливу внутрішнього та зовнішнього середовища [9]. Подібної точки зору дотримуються Ілляшенко С. М. [11], Фоміна М. В. [22] та наголошували на тому, що ефективно використання ресурсів, використання можливостей розвитку створює умови для досягнення поставленої мети та економічної безпеки.

Інший автор Белокуров В. В. [1] дотримувався конкурентного підходу та стверджував, що економічна безпека пов'язана з наявністю конкурентних переваг, а це зумовлено рівнем фінансового, соціального, технологічного розвитку, кадровим потенціалом, структурою виробництва. Адже саме конкурентні переваги створюють можливості для процвітання, покращення іміджу на міжнародному ринку.

Представники гармонізаційного підходу стверджували, що економічна безпека є способом налагодження відносин та взаємодії між зовнішнім оточенням та самим підприємством, тобто досягнення стану рівноваги та до вчених даного підходу належать Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Ляшенко О. М. [15], Ковальчук І. В. [14].

Такі вчені, як Д. Ковальов, Т. Сухоруков [13] дотримувалися підходу захисту підприємства від впливу загроз та пояснювали, що економічна безпека має сприяти захисту підприємства від впливу існуючих факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, давати можливості для уникнення негативних наслідків та можливих загроз у процесі діяльності. Одночасно важливу роль відіграє не лише усунення загроз, але й адаптація до встановлених умов діяльності, що позитивно впливає на подальший розвиток. Підходу стійкості підприємництва дотримувалися такі вчені, як Кляйнер Г. Б., Тамбовцев В. Л., Качалов Р. М. Зокрема Тамбовцев В. Л. у роботі [20] та стверджували, що економічна безпека впливає на забезпечення та збереження стабільності, успішності економічного розвитку, процвітання та імідж підприємства. За даних умов важливого значення відіграє саме рівень захисту фінансової діяльності від негативного впливу наслідків нестабільної політичної та економічної обстановки.

Проте у ході дослідження було встановлено, що на сьогодні не достатньо обґрунтовано сутність та значення економічної безпеки підприємств машинобудування, а також не визначено конкретні фактори впливу на економічну безпеку. Тому узагальнюючи результати проведеного дослідження та спираючись на існуючі трактування поняття «економічна безпека» ми вважаємо, що є доцільним запропонувати понятійний апарат сутності економічної безпеки.

Економічна безпека – це механізм впливу, захищеності і контролю за процесом розвитку та захисту всіх сфер діяльності, інтересів підприємств від негативної дії факторів ринкового середовища з метою забезпечення стабільності функціонування та процвітання підприємств машинобудування, фінансового та соціального розвитку не лише підприємства, але й регіону, конкурентної боротьби, досягнення основної мети за допомогою регулювання з боку керівництва та шляхом запобігання, уникнення або пристосування до сучасних умов розвитку протягом довгострокового періоду.

Тобто у запропонованому визначенні, на відміну від вже існуючих, важливе значення для економічної безпеки підприємств машинобудування мають зменшення та стримування впливу негативних чинників і загроз зовнішнього середовища, налагодження соціального розвитку, страхування та підготовка робітників, зростання обсягів виробництва і реалізації машинобудівної продукції, розгалуження мережі надання послуг, налагодження системи збуту продукції за кордон, взаємодія з постачальниками сировини, захист та контроль за всіма сферами діяльності підприємств, налагодження системи інформаційного захисту. Одночасно звертається увага на вагомий роль керівництва підприємства, яке безпосередньо впливає на розробку, планування, прийняття, розподіл та реалізацію рішень, заходів, методів щодо організації розвитку економічної безпеки та на взаємодію з постачальниками, покупцями, рівень конкурентоспроможності.

Отже, економічна безпека є комплексним поняттям. Саме в ній прослідковується взаємозв'язок між усіма сферами діяльності, складовими фінансової системи, враховується наявність ризиків ринкового середовища та за допомогою показників оцінюється ефективність розподілу і використання фінансових ресурсів з метою покращення результатів діяльності та платоспроможності підприємств.

Висновки і пропозиції. Забезпечення економічної безпеки є тривалим, витратним та складним процесом, який потребує розробки заходів захисту, ефективної системи діагностики рівня економічної безпеки, доступності інформації, створення спеціального підрозділу з метою ефективного прийняття управлінських рішень, налагодження функціонування, раціонального використання ресурсів. Тому було запропоновано понятійний апарат сутності «економічної безпеки», який розглядається як механізм впливу, захищеності і контролю за процесом розвитку та процвітання всіх сфер діяльності з метою фінансового, соціального розвитку не лише підприємства, але й регіону в цілому.

Список використаних джерел:

1. Белокуров В. В. Структура функциональных составляющих экономической безопасности предприятия [Электронный ресурс] / В. В. Белокуров. — Режим доступа : <http://www.safetyfactor.ru>.
2. Бендиков М. Экономическая безопасность промышленного предприятия (организационно-методический аспект) / М. Бендиков // Консультант директора. — 2000. — № 2.
3. Варналій З. С. Економічна безпека : навч. посіб. / З. С. Варналій. — К. : Знання, 2009. — 647 с.
4. Гапак Н. М., Дочинець І. В. Суть та еволюція поняття «економічна безпека підприємства» [Електронний ресурс] / Н. М. Гапак, І. В. Дочинець // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. — 2014. — Вип. 2(43). — С. 68–73. — Режим доступу до журн. : [file:///C:/Users/sonik/Downloads/Nvuuec_2014_2_15%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/sonik/Downloads/Nvuuec_2014_2_15%20(1).pdf).

5. Гапак, Н. М. Економічна безпека підприємства: сутність, зміст та основи оцінки [Електронний ресурс] / Н. М. Гапак // Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Економіка / ред. кол.: В. П. Мікловда, М. І. Пітюлич, Н. М. Гапак та ін. – Ужгород : УжНУ, 2013. — Вип. 3(40). — С. 62–65. — Режим доступу до журн. : <http://dspace.uzhnu.edu.ua/>.
6. Гладченко Т. Н. Индикаторы экономической безопасности предпринимательской деятельности / Т. Н. Гладченко // Донецк: ДОНГАУ «Менеджер». — 2000. — №12. — С.111–113.
7. Грунин О. А. Экономическая безопасность организации: учеб. пособие / О. А. Грунин, С. О. Грунин. — СПб. : Питер, 2002. — 160 с.
8. Донець Л. І., Ващенко Н. В. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. / Л. І. Донець, Н. В. Ващенко. — К. : Центр учбової літератури, 2008. — 240 с.
9. Економіка підприємства : навч. посіб. / за ред. С. Ф. Покропивного. — К. : КНЕУ, 2003. — 608 с.
10. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : навч. посіб. / [В. Л. Оргинський, І. С. Керницький та ін.] — К. : Правова єдність, 2009. — 544 с.
11. Ильяшенко С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С. Н. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки. — 2003. — № 3(21). — С. 11–20.
12. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : навч. посіб. / М. І. Камлик. — К. : Атіка, 2005. — 432 с.
13. Ковальов Д. Економічна безпека підприємства / Д. Ковальов, Т. Сухорукова // Економіка України. — 2005. — № 10. — С. 48–56.
14. Ковальчук І. В. Економіка підприємства : навч. посіб. / І. В. Ковальчук — К. : Знання, 2008. — 679 с.
15. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізми забезпечення : [монографія] / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. — К. : Лібра, 2003. — 280 с.
16. Кузенко Т. Б. Планування економічної безпеки підприємства в умовах ринкової економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / Т. Б. Кузенко. — Європейський ун-т фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу. — К., 2004. — 18 с.
17. Мельник О. О. Система загроз економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / Мельник О. О. // Сборник научных трудов «Вестник НТУ «ХПИ» : Технічний прогрес та ефективність виробництва. — 2011. — №25. — с. 97–103. — Режим доступу до журн. : <http://www.kpi.kharkov.ua/>.
18. Могильный А. И. Основы безопасности бизнеса / А. И. Могильный, В.Н. Бесчастный, Ю.О. Винокуров. — Донецк : Регион, 2000. — 130 с.
19. Ніколаюк С. І. Безпека суб'єктів підприємницької діяльності : курс лекцій / С. І. Ніколаюк, Д. Й. Никифорчук. — К. : КНТ, 2005. — 320 с.
20. Тамбовцев В. Л. Теории институциональных изменений : учеб. пособие / В. Л. Тамбовцев. — М. : Инфра-М, 2009. — 160 с.
21. Філіпковська Л. О., Матвієнко О. О. Трагування категорії економічної безпеки авіатранспортного підприємства [Електронний ресурс] / Л. О. Філіпковська, О. О. Матвієнко // Економічний аналіз. — 2014. — № 2. — Т. 16. — С. 180–186. — Режим доступу до журн. : <file:///C:/Users/sonik/Downloads/481-2565-1-PB.pdf>.
22. Фоміна М. В. Проблеми економічно безпечного розвитку підприємств: теорія і практика : [монографія] / М. В. Фоміна. — Донецьк: Донец. держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, 2005. — 141 с.
23. Шлыков В. В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия : научное изд. / В. В. Шлыков. — СПб : Алетейя, 1999. — 142 с.

24. Kozachenko, G. Enterprise economic security management conception [Електронний pecypc] / Ganna Kozachenko, Oleksandra Lyashenko, Volodimir Bezbozhnyy // ТЕКА Ком. Mot. i Energ. Roln. — OL PAN, 2010. — 10A — С. 263–270. — Режим доступу: <http://www.panol.lublin.pl/wydawnictwa/TMot10a/Kozachenko.pdf>.
25. Stachowiak Z. Teoria i praktyka mechanizmu bezpieczeñstwae konomicznego pañstwa : [podręcznikiszkolne] / Z. Stachowiak. —Akademia Obrony Narodowej, 2012. —220 p.

References

1. Belokurov V. "Structure of functional components of the economic security of the enterprise", ["Struktura funkcjonal'nyh sostavljajushhih jekonomicheskoy bezopasnosti predpriyatija"], [electronic resource], V.V. Belokurov, available at: <http://www.safetyfactor.ru>.
2. Bendikov M. (2000), "The economic security of industrial enterprises, organizational methodical aspect", ["Jekonomicheskaja bezopasnost' promyshlennogo predpriyatija organizational methodical aspect"], M. Bendikov, Consultant Director, No. 2.
3. Varnaliy Z.S. (2009), "Economic security: teach. guidances", ["Ekonomichna bezpeka navch. posib."], Z.S. Varnaliy, K. Knowledge, 647 p.
4. Hapak N.M., Dochynets I.V. (2014), "Essence and evolution of the concept of "economic security", ["Sut' ta evoljucija ponjattja "ekonomichna bezpeka pidpryjemstva"], [electronic resource], N.M. Hapak, I.V. Dochynets, Scientific Bulletin of the Uzhgorod University, Economy Series, Vol. 2 (43), pp. 68-73, available at: [File:///C:/Users/sonik/Downloads/Nvuuec_2014_2_15%20\(1\).pdf](File:///C:/Users/sonik/Downloads/Nvuuec_2014_2_15%20(1).pdf).
5. Hapak N.M. (2013), "Economic security of the enterprise: the nature, content and the basis of assessment", ["Ekonomichna bezpeka pidpryjemstva: sutnist', zmist ta osnovy ocinky"], [electronic resource], N.M. Hapak, Scientific Bulletin of the Uzhgorod University, Series: Economy, ed. col., V.P. Miklovda, M.I. Pityulych, N.M. Hapak and others, Uzhgorod, UzhNU Vol. 3 (40), pp. 62-65, available at: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/>.
6. Gladchenko T.N. (2000), "Indicators of economic security of business", ["Indikatory jekonomicheskoy bezopasnosti predprinimatel'skoj dejatel'nosti"], T.N. Gladchenko, Donetsk, Dongan "Manager", No.12, pp. 111-113.
7. Grunin O.A. (2002), "Economic security organization", ["Jekonomicheskaja bezopasnost' organizacii"], Textbook, Benefit, O.A. Grunin, S.O. Grunin, SPb, Peter, 160 p.
8. Donets L.I., Vashenko N.V. (2008), "Economic security company", ["Ekonomichna bezpeka pidpryjemstvateach. guidances"], L.I. Donets, N.V. Vashchenko, K. Center of educational literature, 240 p.
9. "Economics of Enterprise", ["Ekonomika pidpryjemstvateach"], teach. guidances, Ed. SF Pokropyvnoho, Kyiv, Kyiv National Economic University, 2003, 608 p.
10. "The economic security of enterprises, organizations and institutions", ["Ekonomichna bezpeka pidpryjemstv, organizacij ta ustanov"], teach. guidances, V. Ortynsky L., I. Kernytskyy et al., K., Legal unity, 2009, 544 p.
11. Ilyashenko S.N. (2003), "Constitutes the economic security of the enterprise and nd approaches to the evaluation", ["Sostavljajushhie jekonomicheskoy bezopasnosti predpriyatija i podhody k ih ocenke"], S.N. Ilyashenko, Actual problems of economy, No. 3 (21), pp. 11-20.
12. Kamlyk M.I. (2005), "Economic security of entrepreneurship", ["Ekonomichna bezpeka pidpryjemnyc'koi' dij'al'nosti"], Economic legal aspect, teach. guidances, M.I. Kamlyk, K., Atika, 432 p.
13. Kovalev D. (2005), "Economic security of enterprise", ["Ekonomichna bezpeka pidpryjemstva"], M.D Kovalev, T. Sukhorukov, Economics of Ukraine, No.10, pp. 48-56.

14. Kovalchuk I.V. (2008), "Enterprise Economics", ["*Ekonomika pidpryjemstva*"], teach. guidances, I. Kovalchuk, K., Knowledge, 679 p.
15. Kozachenko G.V. (2003), "Economic security of the enterprise: the nature and mechanisms of ensuring", ["*Ekonomichna bezpeka pidpryjemstva: sutnist' ta mehanizmy zabezpechennja*"], monograph, G. Kozachenko, V. Ponomarev, A. Lyashenko, K., Libra, 280 p.
16. Kuzenko T.B. (2004), "Planning of economic security in a market economy", ["*Planuvannja ekonomichnoi' bezpeky pidpryjemstva v umovah rynkovoï ekonomiky*"], author. Dis. on competition sciences. degree candidate. Econ. Sciences specials. 08.06.01 "Economics, Organization and Management", T.B. Kuzenko, European University of Finance, Information Systems, Management and Business, K., 18 p.
17. Melnik O.A. (2011), "System threats to economic security", ["*Systema zagroz ekonomichnoi' bezpeky pidpryjemstva*"], electronic resource, Miller A.A. collections of the Scientific Labor "Vestnik NTU" KPI", Technological progress and efficiency, No. 25, pp. 97-103, available at: <http://www.kpi.kharkov.ua/>.
18. Mogil'nyj A.I. (2000), "Business Security Essentials", ["*Osnovy bezopasnosti biznesa*"], A.I. Mogil'nyj V.N. Beschastnykh, Yu .O. Vinokourov, Donetsk Region, 130 p.
19. Nikolayuk S.I. (2005), "Security of businesses", lectures, S.I. Nikolayuk, D.J. Nykyforchuk, K., CST, 320 p.
20. Tambovtsev V.L. (2009), "Theory of institutional change", ["*Teorii institucional'nyh izmenenij*"], studies. benefit, V.L. Tambovtsev, Moscow, INFRA-M, 160 p.
21. Filipkovska L.O., Matvienko A.A. (2014), "Interpretation category of economic security of air transport enterprises", ["*Traktuvannja kategorii' ekonomichnoi' bezpeky aviatransportnogo pidpryjemstva*"], electronic resource, L.O. Filipkovska, A. Matvienko, Economic Analysis, No. 2, T. 16. pp. 180-186, available at: File:///C:/Users/sonik/Downloads/481-2565-1-PB.pdf.
22. Fomina M.V. (2005), "Problems economically sound development of enterprises, theory and practice", ["*Problemy ekonomichno bezpechnogo rozvytku pidpryjemstv, teorija i praktyka*"], monograph, M.V. Fomina, Donetsk, Donets. state. University of Economics and Trade named. M. Tugan-Baranowski, 141 p.
23. Shlikov V.V. (1999), "Complex support of economic security", ["*Kompleksnoe obespechenie jekonomicheskoy bezopasnosti predpriyatija*"], nauchnoeizd, Shlyk, St. Petersburg, Aletheia, 142 p.
24. Kozachenko G. (2010), Enterprise economic security management conception [Електронний ресурс] Ganna Kozachenko, Oleksandra Lyashenko, Volodimir Bezbozhnyy, TEKA Kom. Mot. i Energ. Roln., OL PAN, 10A, pp. 263–270, available at: <http://www.panol.lublin.pl/wydawnictwa/TMot10a/Kozachenko.pdf>.
25. Stachowiak Z. (2012). "Teoria i praktyka mechanizmu bezpieczeñstwa ekonomicznego pañstwa", podręczniki szkolne, Z. Stachowiak, Akademia Obrony Narodowej, 220 p.

Keywords: economic security, enterprise engineering, financial resources, environmental factors, resource-functional approach, competitive approach, harmonization approach, the approach to protect the enterprise from exposure to threats.

Ключові слова: економічна безпека, підприємства машинобудування, фінансові ресурси, фактори оточуючого середовища, ресурсно-функціональний підхід, конкурентний підхід, гармонізаційний підхід, підхід захисту підприємства від впливу загроз.

Ключевые слова: экономическая безопасность, предприятия машиностроения, финансовые ресурсы, факторы окружающей среды, ресурсно-функциональный подход, конкурентный подход, гармонизационный подход, подход защиты предприятия от воздействия угроз.